

Katarzyna Kociuba

dammar@interia.pl

Zespół Szkół nr 9 w Toruniu
nauczyciel wychowania fizycznego

Starożytne igrzyska olimpijskie

Stara przypowieść grecka, chyba pitagorejska, porównywała życie i postawy ludzi do obrazów, jakie można zaobserwować podczas igrzysk w Olimpii. Jedni przybywają tam, aby walczyć na stadionach, zdobywać sławę, nagrody, znaczenie. Inni, aby w ten lub ów sposób zarobić, krecąc się wśród tłumu widzów, handlując i zwodzając. A wreszcie jeszcze inni i tylko ci są godni miana prawdziwych olimpijczyków – zjawiają się nie dla rywalizacji, choćby najszlachetniejszej, nie z nadzieją pokłasku i rozgłosu, a nade wszystko nie dla pieniędzy; pragną natomiast po prostu i w spokoju ducha przyrzec się wspaniałemu widowisku, cieszyć się i radować samym pokazem ruchu i sprawności, nie myśleć o żadnych korzyściach osobistych¹.

Jednym z najbardziej znamienitych zjawisk w kulturze starogreckiej były wielkie igrzyska. Geneza ich nie jest w pełni dotychczas wyjaśniona, być może, iż początek igrzysk związany był z uroczystościami ku czci zmarłych.

Jednak odkrycia archeologiczne, a przede wszystkim liczne legendy i wierzenia świadczą o tym, że początki rywalizacji o olimpijskie laury miały miejsce o wiele wcześniej. Według jednego z mitów inicjatorem igrzysk był Herakles Idajski, najstarszy z pięciu braci Kuretów, którzy opiekowali się Zeusem, kiedy ten ukrywał się na wyspie Krecie. To właśnie Herakles wezwał pozostałych braci do rywalizacji w biegach, a zwycięzce udekorował gałązką dzikiej oliwki, w ten sposób dając początek igrzyskom. Kolejna legenda głosi, że to sam Zeus ustanowił igrzyska dla uczczenia swojego zwycięstwa nad Kronosem i przejęcia panowania nad światem.

¹ A. Krawczuk: Ostatnia olimpiada, Ossolineum, Wrocław 1988.

Inni przypisują początek igrzysk Peolopsowi, który w ten sposób uczcił pokonanie Ojnomaosa, króla Pisy. Ojnomaos miał córkę Hippodami, której reke obiecał oddać temu, kto pokona go w wścigach czterokonnych rydwanów; porażka oznaczała dla smialka śmierć z ręki króla. Do rywalizacji stanął również Peolops, który w przeciwieństwie do trzynastu swoich poprzedników, uciekł się do podstępu, wygrał rywalizację z królem Pisy i pozbawił go życia.

Pierwszy historyczny zapis dotyczący igrzysk starogreckich pochodzi z roku 776 p.n.e. Zawiera on nazwiska zwycięzców walkach sportowych. Jest jednak prawdopodobne, lub nawet pewne, że ich początki są wcześniejsze, choć nie miały wówczas igrzyska tak powszechnego charakteru, jak w okresie rozkwitu kultury starogreckiej. Można również przypuszczać, iż od początku igrzyska stanowiły wyraz wspólnoty narodowej wszystkich Greków.

Igrzyska starogreckie miały jednak przede wszystkim program sportowy, choć połączone były z kultem religijnym, a czasem z zawodami artystycznymi. Podstawą ich rozwoju były lokalne igrzyska rozgrywane na stadionach poszczególnych państw greckich. Niektóre jednak igrzyska uzyskiwały wielką popularność wśród wszystkich państw greckich i nabrały charakteru ogólnonarodowego².

Ponadto ogólnonarodowy charakter miały także igrzyska pytyjskie odbywające się w Delfach, igrzyska istmijskie pod Koryntem, oraz nemejskie, również na Peloponezie, miejscowości Nemea w Argolidzie.

Igrzyska pytyjskie w Delfach na cześć Apollona syna Zeusa i Latony, odbywały się co cztery lata, w trzecim roku olimpiady. Zajmowały w hierarchii drugie miejsce. Początkowo miały one charakter konkurencji śpiewaczych i muzycznych, ponieważ Apollo był głównie bogiem muzyki i śpiewu. W centrum pytyjskiego święta występowało wykonanie przy gitarze tzw. nomosu pytyjskiego – hymnu sławiącego zwycięstwo boga nad smakiem. Wspomniane „odnowienie” wiąże się ze wzbogaceniem pierwotnego programu muzycznego o nowe konkurencje: śpiew z towarzyszeniem aulosu, solowa gra na aulosie.

² J. Lanowski: Święte igrzyska olimpijskie, KAW, Warszawa 1981.

W roku 558 p.n.e. doszła do programu muzycznego gra na lirze, a później agony malarskie i poetyckie. Z czasem wprowadzono również konkurencje sportowe: bardzo popularne wycigi na wozach i gimnastyke. Zawody musiały zapewne trwać kilka dni, nawet dłużej, niż w Olimpii biorąc pod uwagę część muzyczna, której igrzyska olimpijskie nie miały. Konkurencje atletyczne także rozgrywano inaczej – najpierw w każdej dyscyplinie zawody chłopców, potem mężczyzn. Nagrodę dla zwycięzcy stanowił wieniec wawrzynowy poświęcony Apollonowi.

Igrzyska nemejskie odbywały się najpierw w Nemei w Arkadii, przy świątyni Zeusa, następnie w Argos, co dwa lata. Obejmowały one konkurencje sportowe i artystyczne. W konkurencjach atletycznych spotykamy obok mężczyzn i chłopców kategorii „bezrobotnych”. Odpowiadała ona młodzieży w wieku od 16 do 20 lat. Konkurencje atletyczne były dość trudne, miejscową specjalnością był bieg w zbroi na dystansie „korskim”, co odpowiadało długości osmiuset metrów. O konkurencjach muzycznych słyszymy na igrzyskach nemejskich późno, przede wszystkim liczyła się atletyka. Nagrodę stanowił wieniec bluszczowy.

Igrzyska istmijskie odbywały się co cztery lata na przesmyku korynckim i były, obok igrzysk olimpijskich najbardziej popularne szczególnie w okresie rzymskim. Mity łączy powstanie tych igrzysk z mitycznym Syzyfem.

W programie igrzysk istmijskich występowały konkurencje hipiczne, wioslarskie, żeglarskie, gimnastyczne i w mniejszym stopniu muzyczne. Wience zwycięzców istmijskich splatano z suchych liści selera, część późniejszej tradycji mówi o wienkach sosnowych. Największa sława i zarazem najgorsza sława osiągnęły Istmie w okresie rzymskim. Podejrzana zaś sława przyniosły praktyki sportowców okresu upadającej atletyki, ich nieuczciwość i sprzedajność, szerzące się przekupstwo wśród zawodników i sędziów³.

Nadmienić należy, iż terminy igrzysk w różnych miejscowościach tak były ułożone, by nie kolidowały ze sobą i by każdy Grek mógł w nich uczestniczyć.

Igrzyska, o których mówiliśmy, dostępne były tylko dla mężczyzn. Kobiety nie miały na nie prawa wstępu. Pogwałcenie tego prawa karane było śmiercią.

³ J. Lanowski: Świate igrzyska olimpijskie, KAW, Warszawa 1981.

Nadmienić należy, iż w Olimpii co cztery lata odbywały się również igrzyska dla kobiet, zwane herajskimi; od nazwy najwyższej bogini, córki Kronosa i żony Zeusa – Hery. Zwycięzczynie uzyskiwały wieniec z gałązek oliwnych.

Igrzyska olimpijskie cieszyły się największym autorytetem społecznym. O ich znaczeniu w życiu i kulturze narodu greckiego świadczy fakt, iż termin igrzysk w Olimpii stanowił podstawę pomiaru czasu w starożytnej Grecji. Czteroletni okres między igrzyskami olimpijskimi stanowił jednostkę chronologiczną, którą określano czas.

Na wiele tygodni przed początkiem igrzysk wyruszał z Elidy spondoforowie – nosiciele ofiary pokoju; w wienkach oliwnych z łaskami herodów w dłoni wysłannicy do wszystkich miast-państw greckich, wzywając wolnych Hellenów do udziału w igrzyskach, oraz ogłaszając „święty pokój” obejmujący tych wszystkich, którzy do Olimpii dążyli.

Na igrzyska olimpijskie ściągali zawodnicy z całej Grecji, oraz liczne rzesze uczestników, a wraz z nimi kupcy i rekedzielnicy z towarami. Na igrzyska te przybywały również oficjalne przedstawicielstwa państw greckich, co nadawało im charakter panhellenicki. Taki charakter igrzysk podkreślał również fakt, iż w czasie igrzysk zawierano porozumienia i układy między państwami greckimi. Niewolnicy, barbarzyńcy i wyrobnicy nie mieli prawa uczestnictwa w igrzyskach. Również obywatele greccy skazani czynem hanbiącym np.: morderstwem, lub grabieżą świątyni byli pozbawieni prawa udziału w igrzyskach. Na tej podstawie nie tylko pojedynczy obywatele greccy, ale nieraz całe osady nie miały wstępu na igrzyska. Decyzje dopuszczenia do nich leżały w rękach specjalnych urzędników zwanych hellanodikami, od których orzeczenia nie było odwołania. Hellanodicy wybierani byli drogą losowania, na nich spadał obowiązek przygotowania igrzysk i czuwania nad ich przebiegiem, zgodnie z tradycją i ustalonymi prawami. Mieli władzę bezwzględna; wobec wylamujących się spod dyscypliny stosowano kary chłosty. Jako symbol swej władzy nosili purpurowe szaty⁴.

⁴ J. Lanowski: Święte igrzyska olimpijskie, KAW, Warszawa 1981.

Zawodnicy pragnący wziąć udział w igrzyskach musieli stawić się w Elidzie 30 dni przed początkiem agonów i tam przez ostatni miesiąc odbywać przepisane treningi pod okiem hellanodików. Byli też zobowiązani do dziesięciu miesięcy treningu przed igrzyskami we własnych ojczyznach. Wspomnieć należy, iż hellanodikowie przechodzili także obowiązkowe dziesięciomiesięczne przeszkolenie przed igrzyskami. Początkowo było ich dziewięciu, trzy trójki, z których jedna organizowała konkurencje hipiczne, druga pentatlon, trzecia pozostałe konkurencje lekko i ciężkoatletyczne. W olimpiadzie 77 (472 p.n.e.) dodano dziesiątego hellanodika. Elida weszła wówczas w posiadanie dziesiątej fylii – Tryfylii, a wiek później w 103 olimpiadzie (368 p.n.e.) po nowych zdobyciach terytorialnych było ich dwunastu. W olimpiadzie 108 wrócono do dziesięciu i w tej liczbie przetrwało chyba do końca istnienia igrzysk.

Igrzyska te odbywały się w miejscowości Olimpia. Posiadała ona dwa rodzaje zabudowań: budowle sakralne, oraz urządzenia sportowe. Odpowiadały one dwóm funkcjom igrzysk: obrzędowej i sportowo-kulturalnej. Ośrodkiem urządzeń sakralnych w Olimpii była świątynia Zeusa; znajdował się w niej posąg Zeusa dłuta Fidiasza, który zaliczany był do siedmiu cudów świata. Zabudowa sportowa w przeciwieństwie do bogatych budowli sakralnych odznaczała się prostotą. Centralne miejsce zajmował stadion. Długość stadionu w Olimpii wynosiła 192,28 metra, szerokość 30 metrów. Dla widzów przeznaczona była skarpa z ziemi, bez ławek i bez stopni. Zbiorniki kamienne po bokach stadionu wypełnione były bieżącą wodą. Osobny teren przeznaczony był dla zawodów konnych.

Istotnym elementem igrzysk było rozpalenie znicza olimpijskiego, które odbywało się w Olimpii przed ruinami świątyni Zeusa Olimpijskiego.

Dzięki pracom archeologicznym, oraz zachowanym dokumentom możemy dokładnie odtworzyć nie tylko zabudowę starożytnej Olimpii, ale również przebieg igrzysk, oraz rodzaje konkurencji i ich następstwo. O przebiegu walk olimpijskich relacjonują różni autorzy, jak Ksenofont, Pauzaniusz, Plutarch i inni. Na podstawie tych przekazów zresztą nie zawsze zgodnych, można ustalić następujący porządek walk olimpijskich:

I dzień;

Pierwszego dnia przybywała do Olimpii uroczysta procesja z Elidy, rozpoczęta rankiem dnia poprzedniego. Otwierali pochód hellanodikowie i inni funkcjonariusze igrzysk, a za nimi postępowali zawodnicy i ich trenerzy, prowadzono wierzchowce i zaprzęgi wycigowe. Święta droga prowadziła z Elidy brzegiem Morza ku kotlinie Alfejosu. Na granicy Elidy i Olimpii przy źródle Piera składano ofiare ze swini i dokonywano obrzedu oczyszczania uczestników procesji. W Domu Rady – miejscu gdzie urzędowali sędziowie – przed posagiem Zeusa składano znowu ofiare ze swini, na której wewnątrz zawodnicy przysięgali, że nie będą walczyć o zwycięstwo uciekać się do sposobów nieczystych oraz przysięga poręczali odbycie przepisanego dziesięciomiesięcznego treningu przed igrzyskami. Sędziowie podejmowali teraz decyzje, co do zakwalifikowania zawodników do kategorii „chłopców” (młodociani w wieku od 17 do 20 lat), oraz koni do kategorii zrebców. Wymagało to dobrego oka i rozeznania w epoce, kiedy nie istniały metryki i nie prowadzono ksiąg rodowych koni. Hellanodikowie składali również przysięgę, że będą osadzać zawodników uczciwie, że nie splamią się przekupstwem i że nie będą podawać uzasadnień powziętych decyzji. Zamykano teraz ostatecznie listy zgłoszeń imion zawodników.

Odbывały się również konkurs heroldów i trebaczy, a najlepsi spośród nich uzyskiwali przywilej towarzyszenia poszczególnym konkurencjom, ogłaszania ich początku, imion zawodników, wreszcie wyników i zwycięstw. Trebacze grali na długiej brzowej, lub żelaznej rurze – tuba (łac. Salpinks) używanej zwyczajnie jako trąba bojowa o donosnym surowym dźwięku. Heroldowie musieli mieć donosny, pewny i dzwieczny głos, każdego dnia igrzysk wygłaszali rytualne formuły. Przed każdymi zawodami herold wywoływał imiona zawodników, ich ojców pierwszego miast ojczystych, pytając czy nie ma przeciw któremuś z nich jakichkolwiek zarzutów.

Popołudnie pierwszego dnia igrzysk należało do młodzieży. Młodociani chłopcy rozgrywali swe zawody w biegu na stadion, zapasach i boksie.

II dzień;

Ranek i przedpołudnie drugiego dnia wypełniały konkurencje hipiczne: wyścig jeźdźców, oraz zawody zaprzęgów dwu i czterokonnych. Po południu rozgrywano pieciobój, zaś wieczorem składano uroczystą ofiarę na grobie Peolopsa.

W niektórych konkurencjach konieczne było losowanie: miejsc koni i wozów na starcie, czy też uczestników wstępnych rozgrywek. Losowanie było publiczne w obecności sędziów i tłumu widzów. W srebrnej urnie umieszczone były losy, które oznaczono literami alfabetu. Zawodnik po krótkiej modlitwie do Zeusa wyciągał los i zatrzymywał go w zacisniętej dłoni nie oglądając. Kiedy wszystkie losy zostały wyciągnięte podchodzili do zawodników hellanodikowie, oglądali losy i ustalali kolejność np.: pary przeciwników, lub grupy wspólnie startujących z tych, którzy wyciągnęli tę samą literę.

III dzień;

Trzeci dzień igrzysk otwierała uroczysta procesja zawodników i przedstawicieli miast – państw do wielkiego ołtarza Zeusa, na którym gospodarze składali hekatombe – ofiary ze stu wołów. Także w tym dniu poselstwa miast składały dary przeznaczone dla Zeusa. Po południu rozgrywano biegi: stadion, diaulos (bieg na dwa stadiony) i dolichos wprowadzony od 15 olimpiady (bieg długi prawdopodobnie 20 – 24 stadiony), zaś wieczorem uczestnicy igrzysk spotykali się na kultowej uczcie.

IV dzień;

Był to dzień ciężkiej atletyki: zapasów, boksu, pankrationu. Na koniec zawodów przypadł bieg w zbroi.

V dzień;

W piątym dniu wiencono uroczystości zwycięzców w przedsionku świątyni Zeusa. Bezpośrednio po odbyciu konkurencji wywoływał tylko herold ich imiona, opasywano ich skronie welniana przepaska, a w epoce później (od końca

V w p.n.e.) wreczano także gałazkę palmy, która symbolizowała zwycięstwo. Dopiero teraz otrzymywali najwyższe wyróżnienia, wieniec z gałazki świętej dzikiej oliwki, ściętej złotym sierpem przez chłopca „dokolakwitnacego” tzn. takiego, którego oboje rodzice byli jeszcze przy życiu. Jeźdźcy i woznice zdobywający zwycięstwa dla swych panów, otrzymywali tylko wełniane przepaski, zaś prawo do wienca mieli jedynie właściciele. Czasami, kiedy nie doszło do wyłonienia zwycięzcy w jakiejś konkurencji, wieniec ofiarowywano bogu. I znów na wielkim ołtarzu Zeusa składano ofiare, tym razem dziekczynna. Wieczorem przez święty gaj ciągnął wesół pochód zwycięzców, który kończył się uroczystą ucztą dla zwycięzców i dostojnych gości. Święte agony były zakończone⁵.

* * * * *

Dla historii sportu i rozwoju współczesnych konkurencji olimpijskich istotne znaczenie posiada nie tylko znajomość organizacji antycznych igrzysk, ale i chronologii, struktury i regulaminu poszczególnych konkurencji w okresie antycznym.

Bieg na jeden stadion:

Była to najbardziej popularna konkurencja olimpijska. Biegano nago i boszo. Długość tego biegu wynosiła 600 stóp olimpijskich, co równe jest 192,27 metra. Startowano z pozycji stojącej, lekko pochylonej, z nieznacznym wysunięciem jednej stopy w przód na linii startowej. Start ułatwiały kamienne progi startowe. Zawodnik, który wystartował za wcześnie, karany był przez sędziów różga. W biegu ważna była i doceniana oczywiście praca ramion, biegano z dłońmi otwartymi. Dystans ten stwarzał najlepsze warunki do osiągnięcia najwyższej szybkości. Start następował na komendę „Apite” – ruszajcie.

⁵ J. Lanowski: Święte igrzyska olimpijskie, KAW, Warszawa 1981.

Diaulos:

Był to bieg na dwa stadiony. Odbywał się systemem tam i z powrotem. Zawodnik grecki nigdy nie biegł na czas, zawsze tylko w konkurencji z innymi, pragnąc zdobyć pierwsze miejsce. Bieg ten odpowiada współczesnemu biegowi na 400 metrów. Konkurencja ta wymagała więc od zawodnika dużej szybkości biegu i zwinności przy zmianie kierunku.

Dolichos:

Był to bieg długi, wprowadzony został do konkurencji olimpijskich od 15 olimpiady (720 p.n.e.). Bieg ten rozgrywany był na dystansach: 7 stadiów, 12 stadiów, 20 stadiów i 24 stadia. Biegacze długodystansowi reprezentowali specjalną budowę fizyczną: byli wysocy, szczupli, biegali w postawach wyprostowanych przy zgiętych ramionach i łokciach.

Powstanie biegów długodystansowych wiąże się z instytucją szybkich posłanców, którzy przynosili ważne zlecenia, lub wiadomości. Posłancy ci osiągnęli niezwykłą szybkość biegu, w ciągu dnia potrafili pokonać dystans ok. 100 kilometrów. Znanego obecnie biegu maratońskiego na starożytnych igrzyskach nie było. Bieg maratoński na dystansie 42 kilometrów 195 metrów wprowadzono po raz pierwszy na igrzyskach w Atenach w roku 1896. Czci się tym biegiem żołnierza greckiego, który w roku 490 p.n.e. walczył z Persami pod Maratonem, na wschodnim wybrzeżu Attyki. Pragnąc donieść jak najszybciej swym rodakom radosną wiadomość o zwycięstwie nad Persami przebiegł on bez zatrzymywania się z Maratonu do Aten, gdzie po okrzyku „Nike” – zwycięstwo, padł martwy z wyczerpania.

Bieg w zbroi:

Wprowadzono go w Olimpii w roku 520 p.n.e. Biegacze występowali tu na dystansie niesięgającym 400 metrów w pełnym uzbrojeniu, na które składało się: hełm, nagiolenice, włócznia i tarcza na ramieniu. Od połowy wieku V p.n.e. zrezygnowano z nagiolenic i włóczni, a w IV w p.n.e. zawodnik biegł już tylko z tarczą. W ten sposób bieg tracił charakter popisów sprawności militarnej, nabierał cech konkurencji wyłącznie sportowej.

Pentatlon:

Dyscyplina ta została wprowadzona do igrzysk w 18 olimpiadzie (708 p.n.e.) i uznawana jest za przodująca konkurencje olimpijska. Wymagał od zawodnika wysokiej i wszechstronnej sprawności, refleks łączył się z siłą i wytrzymałością. Wspomnieć należy, że pentatlon wprowadzono także dla chłopców w 38 olimpiadzie (628 p.n.e.), ale rozgrywany był tylko jeden jedyny raz.

Kolejność konkurencji nie jest dokładnie znana. Pieciobój, bo tak zwano pentatlon, składał się z następujących konkurencji:

- bieg – był to krótki sprint na stadion, który stanowił wstępna selekcja zawodników,
- skok (halma) – skakano z krótkiego rozbiegu, z halterami – ciężarkami (o różnym ciężarze od 1,5 do 5 kilogramów) z kamienia lub metalu (najczęściej ołów). Grecka skocznia składała się z progu; mógł być drewniany, lub kamienny, przed nim znajdowała się skopana motyka przestrzeń do lądowania. Skakano przy towarzyszeniu muzyki, pomagającej chyba w koniecznym w tej konkurencji zharmonizowaniu ruchów. Skok mierzono przykładanymi do ziemi miarami - pretami. Rekord był pojęciem obcym, liczył się tylko wynik w bezpośredniej konkurencji,
- rzut dyskiem (discos) – w Grecji uprawiany był od najdawniejszych czasów. Początkowo zrobiony był z kamienia, później z brązu. Były one różnej wielkości, zapewne waga ich była zależna od wieku miotacza i wahała się w granicach 1,35 – 4,76 kilograma. Średnica wynosiła 17 – 30 cm, grubość 10 mm.

Zawodnik stał w rzutni ograniczonej z przodu i po bokach. Przekroczenie linii przedniej było jednoznaczne ze spalaniem rzutu. Dysk trzymany początkowo w lewej ręce podnosił obracając na wysokość głowy, opuszczając go następnie zamachem w dół i ku tyłowi prawą ręką, przy równoczesnym skrecie ciała i głowy w prawo. Przechodząc do wyrzutu dyskobol wyprostowywał się

całym ciałem i przy wyrzucie robił wykrok do przodu lewą nogą. Była to konkurencja niebezpieczna przede wszystkim dla widzów, jednak to nie przeszkadzało w popularności tej konkurencji.

- rzut oszczepem (akontion) – wysoko ceniona sprawność, bowiem stanowiła element wyszkolenia militarne.

Długość oszczepu wynosiła 170 cm (przeciętna wysokość mężczyzny). W środku oszczepu znajdowała się pętla skórzana, w którą oszczepnik wkładał dwa palce, wskazujący i środkowy, zwijając rzemień wokół drzewca tak, aby odwijając się w chwili wyrzutu wprowadził oszczep w ruch wirowy wokół osi, co zwiększało długość rzutu.

W konkursie oddawano najpewniej kilka, ale nie wiemy ile rzutów, oczywiście i tu przekroczenie linii powodowało nieznanie rzutu.

- zapasy (pale) – walki odbywały się na przekopanej i wyrównanej piaszczystej nawierzchni stadionu nie ściśle ograniczonej. Walka zapasnicza antyku nie znała parteru, przebiegała między zawodnikami walczącymi w pozycji stojącej. Walczące pary dobierane były drogą losowania. Chwyty obejmowały całe ciało zapasnika od stóp do głów, wolno też było podcinać przeciwnika przez podstawienie, lub podbicie nogi. O wyniku spotkania rozstrzygało trzykrotne powalenie przeciwnika na ziemię, wystarczyło, aby zawodnik dotknął gruntu plecami, ramionami, lub udem. Nie liczone było upadki na kolana. Zakazane było w tych zapasach zadawanie ciosów pięścią, czy otwartą dłoń, duszenie, czy wykrecać członków. Zapasy odbywały się w obrębie trzech przedziałów wiekowych: mężczyzn, młodzieńców i chłopców.

Zawodnik walczył nago, ciało jego było namaszczone oliwą i posypane drobnym piaskiem. Spotkania odbywały się systemem turniejowym, losowano pary zapasników, zwycięzcy przechodzili do wyższego etapu aż do ostatniej finałowej walki.

Piesciarstwo:

Wprowadzono na 23 olimpiadzie (688 p.n.e.). W boksie nie było kategorii wagi, istniał tylko tradycyjny podział na mężczyzn i chłopców. Spotkanie nie dzielono na rundy, staczano walki bez przerwy, aż do rozstrzygnięcia.

Piesciarz owijał dłonie i przedramiona rzemieniami z miękkiej skóry wołowej, niegarbowanej, ale nasyconej tłuszczem. Pojedynczy rzemień miał długość ok. 3 metrów. Oplatywano nim cztery palce dłoni pozostawiając wolny kciuk, aby można było splecione palce zacisnąć w piasek. Ciosy wolno było zadawać wyłącznie w głowę i ramiona.

W czasach cesarstwa doszła jeszcze dalsza innowacja, na twardej rzemieniach umocowywano kanciaste guzy z kamienia, lub metalu zwane mrówkami.

Pankration:

Była to najcięższa konkurencja, która łączyła zapasy i piesciarstwo. Wprowadzono ją na 33 olimpiadzie w (648 p.n.e.). Wszystkie chwytów, uderzenia i kopnięcia były tu dozwolone, walczone rękami i nogami. Dozwolone było także wykręcanie palców i ramion, zakazane natomiast kasanie i wkładanie palców w oczy przeciwnika, w takim wypadku musiał ingerować energicznie i skutecznie sędzia okładając winnego przekroczenia długą rozdzieloną trzcina.

W pankrationie podobnie jak w boksie, obok rozstrzygnięcia definitywnego przez bezapelacyjne pokonanie przeciwnika istniała też możliwość wygranej dzięki jego poddaniu. Przegrywający czynił to oświadczając: „Apogoreuo” – odmawiam dalszej walki, albo unosił w górę dłoń, lub nawet tylko sam kciuk. Przy stosowaniu chwytów nie można było używać bokserkich rzemieni, dłonie musiały być wolne. Walka nie rozgrywała się wyłącznie w stójce, o rozstrzygnięciu decydował raczej parter. Walczono najczęściej na miękkim gruncie ziemi polewanej wodą, nieraz wręcz w błocie. Wzbogacało i utrudniało walkę używanie nóg, obok kopniaków najczęściej stosowano ciosy stopą, lub pięta w żołądek przeciwnika. Jako obrona służyła seria przeróżnych chwytów za nogi atakującego przeciwnika. Upadek, czy nawet seria upadków nie

przesadzały o porażce, więc wolno było „bici leżacego”. Ciosy zadawano także łokciem. Najskuteczniejszymi jednak sposobami pokonania przeciwnika było duszenie, nie tylko rękami, ale i nogami, oraz wykrecać członków: ramienia, nogi, palców rąk i nóg. Nieznosny ból zmuszał wtedy przeciwnika do poddania się. Pomimo swej surowości pankration był konkurencją wysoko cenioną wśród starożytnych.

Wścigi rydwanów:

Warunki wścigu polegały na swoistej gonitwie na przelaj po równinie do odległego i niewidocznego z punktu startu pnia drzewnego, zaznaczonego dwoma białymi kamieniami leżącymi po obu jego stronach, okrażeniu go i powrocie do punktu początkowego wścigu. Konie nie były podkute. Była to konkurencja elitarna, dla możliwych tego świata, dlatego iż była droga. Należało mieć dobre konie i dobry wóz. Umieszczony on był na dwu kołach, wygiętym z przodu pudłem, otwartym z tyłu. Najbardziej popularne były rydwany dwukonne i czterokonne. Biorący udział w wścigu musiał polegać na sile mięśni nóg i wyczuciu gruntu pod kołami. Stojąc trzymał w ręku bicz, lub ostro zakończony oscien, który służył do popędzania, w razie potrzeby kul pośladki zwierząt.

W drugiej ręce trzymał lejce. Widownia zawodów był hippodrom – konna bieżnia. Przed każdym rydwanem rozciągnięty był sznur charakterze bariery⁶.

* * * * *

Mistrzowie olimpijscy byli bardzo cenieni i poważani. Prócz wienca laurowego i tytułu mistrza otrzymywali różne nagrody i wyróżnienia np.: wyżywienie do końca życia, dożywotnie zwolnienie z podatków, amfory z oliwą, bądź też wystawiano im pomniki, które miały atrybuty wskazujące na mistrza z danej dyscypliny. Pisano o nich także ody i poematy.

⁶ R. Wroczynski: Powszechne dzieje wychowania fizycznego i sportu, Ossolineum, Wrocław 1985.

W miarę upływu czasu w zawodach brało udział coraz więcej sportowców. Do programu igrzysk dochodziły nowe dyscypliny, takie jak walki gladiatorów i walki ludzi ze zwierzetami. Igrzyska osiągnęły największą chwałę ok. 350 r p.n.e. Ich charakter zmienił się radykalnie po podbiciu Macedonii przez Rzymian 146 r p.n.e. Uczestnicy stali się wtedy prawdziwymi zawodowcami, zawodowcami wielu sędziów uzależniało swoją ocenę od otrzymanych pieniędzy. Igrzyska nie były już tak kryształowo uczciwe jak kiedyś.

Igrzyska starożytne zostały zniesione przez cesarza Teodozjusza I, który uważał zawody za relikty poganstwa, gdyż były one skierowane ku czci Zeusa. Ostatnia 286 olimpiada rozegrano w 369 roku n.e.⁷.

Nowożytny igrzyska olimpijskie

Kiedy w piętnastym wieku po zgasnięciu dawnych igrzysk grono entuzjastów sportu na czele z Pierrem de Coubertin – odnowicielem igrzysk, doprowadziło do I igrzysk nowożytnych, odbytych w Atenach w 1896 roku na nowo zbudowanym stadionie, wznoszącym się na tym samym miejscu gdzie mieścił się stadion w IV w p.n.e. nie przewidywano jeszcze ogromnej kariery, jaka robią nowoczesne igrzyska, bez których trudno sobie wyobrazić współczesną kulturę.

Współczesne zawody niewiele przypominały dawne igrzyska greckie, zarówno pod względem konkurencji, jak i liczby zawodników i liczby państw, z których rekrutowali się zawodnicy. Najliczniejsze były konkurencje lekkoatletyczne. Obejmowały one:

- biegi – na 100 m, 400, 800, 1500, bieg maratonski, bieg przez plotki,
- skoki – wzwyż, w dal, skok o tyczce, trójskok,
- rzuty – dyskiem, kula,
- zapasy,
- dzwiganie ciężarów oburacz i jednoracz,
- szermierka,

⁷ J. A. Szczepanski: Od Olimpij do olimpiad, Wydawnictwo literackie, Kraków 1980.

- pływanie – 100 m stylem dowolnym, 500 m stylem dowolnym 1200 m stylem dowolnym,
- lawn – tenis,
- kolarstwo – wyciąg na 2000 i 10000 metrów.

Ogółem w igrzyskach brało udział 115 zawodników z 13 krajów. Zgłoszenia zawodników były dość przypadkowe, wielu z nich przybyło w ramach organizowanych wycieczek. Igrzyska wzbudziły wielkie zainteresowanie. Liczba widzów na stadionie dochodziła do 50 tysięcy.

Na kongresie w Paryżu w 1894 roku kontrolę i rozwój nowożytnych igrzysk powierzono Międzynarodowemu Komitetowi Olimpijskiemu z siedzibą w Szwajcarii.

W konkurencjach olimpijskich nagrodą za pierwsze miejsce jest złoty medal (srebrny pozłacany sześcioma gramami złota), za drugie miejsce srebrny, a za trzecie brązowy. Szczerozłote medale po raz ostatni przyznano w 1912 r. Dyplomy otrzymuje się za miejsca 4 – 8. Wszyscy uczestnicy i działacze otrzymują medale pamiątkowe. Ponadto MKOl wręcza dwie nagrody niewynikające ze współzawodnictwa – Puchar Olimpijski, oraz Order Olimpijski. Puchar został ustanowiony przez Pierre'a de Coubertin w 1906 roku. Jest przyznawany stowarzyszeniu, lub instytucji, która wniosła istotny wkład w rozwój sportu amatorskiego, oraz międzynarodowego ruchu olimpijskiego. Order olimpijski (złoty i srebrny), przyznawany jest od 1974 roku. Wręczany zostaje osobie, która osiągnęła wybitne wyniki sportowe, lub za zasługi na rzecz szerzenia idei ruchu olimpijskiego poprzez swoją działalność społeczną.

Zaszczyt organizowania igrzysk olimpijskich jest powierzany miastu, a nie krajowi. Wybór miejsca należy wyłącznie do Międzynarodowego Komitetu Olimpijskiego.

Rozwój i powstawanie nowych dyscyplin sportowych spowodował potrzebę organizowania zawodów także zimą. Pierwsze zimowe igrzyska olimpijskie odbyły się w miejscowości Chamonix w roku 1924. Początkowo

nosily one nazwe Tygodnia Sportów Zimowych, a impreze zorganizowano pod patronatem MKOL-u, który spotkal sie z entuzjastycznym przyjeciem srodowiska sportowego, oraz kibiców. Wtedy postanowiono rozgrywac je co cztery lata, ale dopiero w 1925 roku MKOL oficjalnie zdecydowal o przyznaniu imprezie rangi igrzysk, a zawodnikom medali olimpijskich.

Igrzyska zdominowane zostaly przez dwa kraje skandynawskie: Norwegie i Finlandie. Dyscyplinami pokazowymi byly wojskowy bieg patrolowy i curling.

Podstawowymi konkurencjami na pierwszych zimowych igrzyskach olimpijskich w Chamonix byly:

- bobsleje,
- hokej na lodzie,
- lyzwarzstwo figurowe,
- lyzwarzstwo szybkie,
- narciarstwo klasyczne.

Juz wtedy zdawano sobie sprawe z wielkiego wychowawczego znaczenia sportu dla zblizenia narodów i pokoju miedzy narodami swiata. Nie mamy dzisiaj instytucji „Swietego pokoju”, ale wiemy, ze kiedy jest wojna, nie ma miejsca na igrzyska, a kiedy sa igrzyska nie ma wojen. W ciagu historii nowozytnych igrzysk zabraklo dotad w XXVIII olimpiadach ery nowozytnej trzech igrzysk uniemozliwionych przez dwie wielkie wojny swiatowe⁸.

Jak od lat ogladajac radosny i uroczysty pochód ekip narodowych, ze szczególnym uczuciem wzruszenia przezywamy wejście na stadion druzyny naszej, bialo – czerwonego sztandaru i to co wtedy czujemy, chyba niewiele różni sie od tego, co przezywal pielgrzym na stadionie w Olimpii, kiedy herold wywoływal imiona zawodników jego miasta. Ogień rozpalony w Olimpii plonie ciagle do dzisiaj; w ludziach takze.

⁸ R. Falewicz: Historia igrzysk olimpijskich, Wydawnictwo Kurpisz S.A, Poznan 2004.

ANEKS

1. Wazniejsze konkurencje olimpijskie w starozytnej Grecji.
2. Dyscypliny olimpijskie rozgrywane na igrzyskach w Atenach w 2004 r.
3. Dyscypliny olimpijskie rozgrywane na zimowych igrzyskach w Salt Lake City w 2002 r.

Ważniejsze konkurencje olimpijskie w starożytnej Grecji:

- 1 olimpiada (776 p.n.e.) – bieg na długość jednego stadionu,
- 14 olimpiada (724 p.n.e.) – bieg na dwie długości stadionu (diaulos),
- 15 olimpiada (720 p.n.e.) – bieg długi (dolichos),
- 18 olimpiada (708 p.n.e.) – pentatlon,
- 23 olimpiada (688 p.n.e.) – piesciarstwo,
- 25 olimpiada (680 p.n.e.) – wyścigi w wozach czterokonnych,
- 33 olimpiada (648 p.n.e.) – wyścigi konne i pankration,
- 37 olimpiada (632 p.n.e.) – wyścigi młodzieży,
- 38 olimpiada (628 p.n.e.) – pięciobój młodocianych,
- 41 olimpiada (616 p.n.e.) – piesciarstwo młodocianych,
- 65 olimpiada (520 p.n.e.) – bieg w zbroi,
- 70 olimpiada (500 p.n.e.) – wyścigi w wozach z dwoma mulami,
- 93 olimpiada (408 p.n.e.) – bieg w wozach z dwoma koniami,
- 96 olimpiada (396 p.n.e.) – konkurs trebaczy i heroldów,
- 99 olimpiada (384 p.n.e.) – bieg w poczwórnym zaprzęgu zrebiat,
- 128 olimpiada (268 p.n.e.) – bieg w podwójnym zaprzęgu zrebiat,
- 145 olimpiada (200 p.n.e.) – pankration młodocianych.

Przegląd ten wskazuje, iż w zasadzie do 33 olimpiady (648 p.n.e.) ukształtowały się podstawowe dyscypliny olimpijskie; późniejsze konkurencje w zasadzie tylko wzbogacały podstawowy program igrzysk.

Dyscypliny olimpijskie rozgrywane na igrzyskach w Atenach w 2004 roku:

- badminton – 5 konkurencji,
- baseball,
- boks – 12 konkurencji,
- gimnastyka – 19 konkurencji,
- hokej na trawie – 2 konkurencje,
- jeździectwo – 6 konkurencji,
- judo – 14 konkurencji,
- kajakarstwo – 16 konkurencji,
- kolarstwo – 18 konkurencji,
- koszykówka – 2 konkurencje,
- lekkoatletyka – 46 konkurencji,
- lucznictwo – 4 konkurencje,
- pięciobój nowoczesny – 2 konkurencje,
- piłka nożna – 2 konkurencje,
- piłka ręczna – 2 konkurencje,
- piłka wodna – 2 konkurencje,
- pływanie – 44 konkurencje,
- podnoszenie ciężarów – 15 konkurencji,
- siatkówka – 4 konkurencje,
- softball
- strzelectwo – 17 konkurencji,
- szermierka – 10 konkurencji,
- taekwondo – 8 konkurencji,
- tenis stołowy – 4 konkurencje,
- tenis ziemny – 4 konkurencje,
- triathlon – 2 konkurencje,
- wioślarstwo – 14 konkurencji,
- zapasy – 18 konkurencji,
- żeglarstwo – 11 konkurencji.

Na ostatnich igrzyskach w Atenach wystąpili reprezentanci 202 krajów.

Liczba uczestników wyniosła 10,5 tys. sportowców. Rozegrano 305 konkurencji w 29 dyscyplinach.

Dyscypliny olimpijskie rozgrywane na zimowych igrzyskach
w Salt Lake City w 2002 roku:

- biatlon – 8 konkurencji,
- bobsleje – 3 konkurencje,
- curling – 2 konkurencje,
- hokej na lodzie – 2 konkurencje,
- lyżwiarstwo figurowe – 4 konkurencje,
- lyżwiarstwo szybkie – 10 konkurencji,
- narciarstwo alpejskie – 10 konkurencji,
- narciarstwo dowolne – 4 konkurencje,
- narciarstwo klasyczne – 20 konkurencji,
- saneczkarstwo – 3 konkurencje,
- short track – 8 konkurencji,
- skeleton – 2 konkurencje,
- snowboard – 4 konkurencje.

W Salt Lake City wystąpili reprezentanci 78 państw. Liczba uczestników wyniosła 2399 sportowców. Rozegrano 78 konkurencji w 13 dyscyplinach.

Bibliografia:

Falewicz R.: „Historia igrzysk olimpijskich”, Wydawnictwo Kurpisz S.A., Poznan 2004.

Krawczuk K.: „Ostatnia olimpiada”, Zakład Narodowy im. Ossolinskich – Wydawnictwo, Wrocław 1988.

Lanowski J.: „Święte igrzyska olimpijskie”, Krajowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1981.

Szczepanski J.A.: „Od Olimpii do olimpiad”, Wydawnictwo Literackie, Kraków 1980.

Wroczynski R.: „Powszechne dzieje wychowania fizycznego i sportu”, Zakład Narodowy im. Ossolinskich, Wrocław 1985.